

Ks. Roman KRAWCZYK

UWM Olsztyn

PODOBÓJ KANAANU W ŚWIETLE KSIĘGI JOZUEGO HISTORIA I WIARA

Treść: 1. Kampanie wojenne Jozuego; 2. Interpretacja kampanii wojennych Jozuego;

Słowa kluczowe: Jozue, podbój Kanaanu, kampanie wojenne, Jerycho, Gibeon, Galilea.

Keywords: Joshua, Conquest of Canaan, Military campaigns, Jericho, Gibeon, Galilee.

Jozue - bohater Księgi Jozuego - jawi się w Biblii jako drugi Mojżesz, któremu ukazuje się Jahwe i zapewnia go, że będzie z nim tak, jak niegdyś był z Mojżeszem: *Jak byłem z Mojżeszem, tak będę z tobą, nie opuścę cię ani porzucę* (Joz 1,5). Synowie Izraela będą słuchać Jozuego tak, jak niegdyś słuchali Mojżesza: *Jak posłuszni byliśmy we wszystkim Mojżeszowi, tak będziemy posłuszni i tobie* (Joz 1,17). Przekroczenie Jordanu pod wodzą Jozuego stanowi w zamyśle narratora paralelę do przejścia przez Morze Czerwone pod wodzą Mojżesza: *Izrael przeszedł przez ten Jordan jak po suchej ziemi... podobnie jak to uczynił Jahwe, wasz Bóg, z Morzem Czerwonym, które osuszył* (Joz 4,23). Intencja autora biblijnego przywołującego Mojżesza, jest jasna: postać i dzieło Jozuego są w księdze przedstawione na wzór Mojżesza: Jozue ma doprowadzić do końca dzieło Mojżesza, a więc zdobyć dla Izraela ziemię obiecaną.

Wykonanie Bożego nakazu pokazuje pierwsza część Księgi Jozuego: począwszy od Jerycha Jozue zdobywa dla Izraela kolejne obszary ziemi obiecanej (Joz 1,1-12,24). Właśnie ta część Księgi Jozuego będzie przedmiotem naszych analiz. Opisy zdobywania poszczególnych miast i obszarów Kanaanu noszą znamiona tekstów historycznych; wyszczególnione są nazwy, liczby, przebieg operacji wojskowych oraz ich efekty. Tymczasem badania archeologiczne nie potwierdzają relacji ksiąg biblijnych o błyskawicznym podboju Kanaanu przez Izraelitów w XIII wieku, większość badaczy i egezetów odrzuca dosłowne interpretacje biblijnych tekstów o podboju Kanaanu, ponieważ - jak uważają - opowieści te powstały dużo później, niż same wydarzenia przez te opowieści opisywane. Jak interpretować tę niezgodność opisów biblijnych z opiniami badaczy opartych na wynikach badań archeologicznych i analizach egegetycznych? Aby odpowiedzieć na te pytania dokonamy najpierw analizy głównych kampanii wojennych Jozuego (I), a następnie podejmiemy próbę ich interpretacji w świetle danych archeologicznych (II).

1. Kampanie wojenne Jozuego

Podbój Kanaanu przez Jozuego rozpoczyna się od zdobywania Jerycha. Rejon, w którym było położone to miasto miał istotne znaczenie strategiczne; dzięki obfitości

wody i rozwiniętemu rolnictwu stanowił niejako bazę zaopatrzenia w żywność i wodę, a stąd i naturalny przystanek przed dalszą drogą w głąb Palestyny. Przed przystąpieniem do zdobywania miasta - jak to przedstawia tekst biblijny - Jozue wysłał dwóch szpiegów w celu rozpoznania terenu *Idźcie i obejrzyjcie okolice Jerycha* (Joz 2,1). Wyśłańcy zatrzymali się w domu nierządnic Rachab (Joz 2,1-21; 6,17.22). Król Jerycha dowiedział się o szpiegach Jozuego, dlatego wysłał posłańców wprost do domu Rachab (Joz 2,1-5). Ta jednak zdołała szpiegów ukryć, a następnie odprawić ich do Jozuego¹. Misja rozpoznawcza (zakończona oceną: *Jahwe odda cały ten kraj w nasze ręce*: Joz 2,24) pozwoliła Jozuemu zdobyć miasto. Samo zdobywanie miasta ma w relacji biblijnej cechy raczej sakralnej procesji niż akcji militarnej. Zaczyna się ona od cudownego przejścia przez Jordan: *Skoro tylko stopy kapłanów niosącej Arkę Przymierza staną w wodzie Jordanu, oddzielią się wody Jordanu płynące z góry i staną jak jeden wał* (Joz 3,13). Cud z wodą jest tym bardziej spektakularny, że następuje w chwili, gdy Jordan toczył swoje wezbrane wody. Tekst mówi bowiem o wiośnie, a o tej porze roku rzeka przybiera ze względu na topnienie śniegów na Hermonie i nie można się przez nią przeprawić³. Zgodnie z obietnicą szpiegów, po zdobyciu miasta Jozue darował - życie nierządnic Rachab i jej rodzinie (Joz 6,25). Rachab jest w tym opowiadaniu przedstawiona jako jedna z największych bohaterki Biblii. Jej rola w zdobyciu Jerycha ma walor teologiczny uznawała ona, że to Bóg Izraela dał im tę krainę i dlatego odważyła się ukryć wysłanników Jozuego i okłamać ludzi swego króla⁴.

Według relacji Księgi Jozuego mury Jerycha runęły w cudowny sposób. W konflikcie z tą wersją pozostaje archeologia: w czasie podbojów Jozuego na miejscu Jerycha nie było warownego miasta, nie ma też żadnych śladów zniszczeń pochodzących z XIII wieku⁵. „Jerycho w tamtych czasach ani nie było zamieszkane ani, co za tym idzie, nie miało murów” - pisze M. N. Puerto⁶. Opis wyprawy wojennej Jozuego zdobywającego Jerycho wydaje się więc być późniejszą relacją przypominającą działania wojenne króla Jozjasza.

Po zdobyciu Jerycha następnym obiektem do zdobycia było miasto Aj (Ha-ai = „Ruina”). Podobnie jak poprzednio, opowieść zaczyna się od wysłania szpiegów: *Jozue wysłał mężów z Jerycha do Aj... i rzekł im: Idźcie w góry wybadajcie tę okolice* (Joz 7,2). Wyśłańcy wrócili z dobrymi wiadomościami: *Niech nie wyrusza cały lud... nie trudź całego ludu, bo tam ich jest niewiele* (Joz 7,3). Misje wywiadowcze nie zawsze kończą się sukcesem - tak było i tym razem. W rezultacie wojsko Jozuego poniosło klęskę (Joz 7,5). Jednak Biblia tłumaczy tę porażkę nie względami militarnymi, lecz teologicznymi: klęska była karą Bożą za to, że Akan przywłaszczył sobie łup wojenny,

¹ Według Józefa Flawiusz (Antiq.5.1.2) szpiegowie odeszli nieujawnieni i zdołali obejrzyć całe miasto sprawdzając, gdzie wały są mocne, a gdzie słabe. Sprawdzili też wały, którymi mogłoby wejść wojsko.

² M. FILIPIAK, "Arka Przymierza i Namiot Spotkania - najstarsza świątynia Starego Testamentu", *Poznańskie Studia Teologiczne* 1972, 211-220.

³ M. N. PUERTO, *Księga Jozuego, Sędziów i Rut*, Kraków 1999, 53.

⁴ W Nowym Testamencie Rachab jest wymieniona trzykrotnie: w Hbr 11,31 jako przykład wiary, w Jk 2,25 jako usprawiedliwiona swym uczynkiem i w Mt 1,5 wśród przodków Jezusa.

⁵ R. M. SHELDON, *Szpiegowie, wywiady i tajne służby*, Warszawa 2007, 52-54.

⁶ M. N. PUERTO, *dz. cyt.*, 73.

który był obłożony klątwą (Joz 7,11). Dopiero po ukamienowaniu Akana i spaleniu jego dobytku zdobycie Aj stało się możliwe. Autor biblijny opisuje szczegółowo złożony plan wojenny Jozuego polegający na wprowadzeniu obrońców Aj w błąd za pomocą pozorowanej ucieczki wojsk Jozuego (Joz 8,5-22). Po zdobyciu miasta Aj, zostało ono spalone, mieszkańcy zabici, a król Aj powieszony na drzewie, a następnie pogrzebany pod wielkim stosem kamieni (Joz 8,29).

Po zdobyciu Aj Jozue zbudował na górze ołtarz, wypisał na kamieniach kopię Prawa danego Izraelowi przez Mojżesza, a następnie odczytał je całemu ludowi zgromadzonemu na dolinie między górą Ebal a górą Garizim, lud zaś zobowiązał się do jego przestrzegania (Joz 8,30-35)⁷.

Podobnie jak w przypadku Jerycha, archeologia nie potwierdza wersji biblijnej o zdobyciu Aj. W końcu XIII wieku tego miasta nie było - znajdowały się tu tylko ruiny miasta, które zostało zburzone prawie tysiąc lat przed przybyciem tu Izraelitów. Ruiny te pozostawały przez większą część dziejów Izraela, stąd nazwa: Ha² ai – „Ruina”. Cały opis zdobywania miasta nie ma waloru historycznego, jest rodzajem opisu etiologicznego, który ma wskazać ostateczne źródło sukcesów Izraela - jest nim stała, sięgająca odległej przeszłości opieka Jahwe nad ludem wybranym. Jeśli opis może mieć pewne walory historyczne, to mogą one polegać jedynie na tym, że autor biblijny - opisując zdobycie miasta - wzbogacił go o pewne epizody historyczne zaczerpnięte z późniejszych wojen toczonych przez króla Jozjasza w VII wieku.

Kolejna kampania wojenna Jozuego dotyczy zdobywania Gibeonu. Mieszkańcy Gibeonu⁸ oblegani przez Amorytów zwrócili się z prośbą o pomoc do Jozuego: *Mieszkańcy Gibeonu postali prośbę do Jozuego: Nie cofaj swej ręki od sług twoich, Przybądź pośpiesznie do nas, ponieważ wszyscy królowie amoryccy... sprzymierzyli się przeciwko nam* (Joz 10,6). Jozue postanowił przyjść Gibeonitom z pomocą i bezzwłocznie przystąpił do przygotowań do bitwy (Joz 10,7-8)⁹. Tekst biblijny nie mówi *expressis verbis* o wysłaniu zwiadowców, ale opis bitwy wyraźnie wskazuje, że wojska Jozuego pozostawały niezauważone przez wrogów, a on sam był świetnie zorientowany w topografii terenu, co wskazuje na wcześniejsze rozpoznanie. Wszystko to pozwoliło armii Jozuego całkowicie zaskoczyć przeciwników, w rezultacie wojska pięciu królów Południa (królowie amoryccy) zostały rozbite, a królowie zabici i powieszeni *na pięciu drzewach, na których wisieli aż do wieczora* (Joz 10,5.26). W ten sposób zostały zdobyte miasta Południa, z których na uwagę zasługuje szczególnie Hebron.

Opis zwycięstwa Jozuego i jego armii ma wymiar przede wszystkim teologiczny. Było ono możliwe dzięki opiece Jahwe, co sugeruje kontekst. Oto Jozue wezwany na pomoc znajdował się jeszcze w Gilgal. Odległość około trzydziestu kilometrów pokonał w ciągu sześciu lub siedmiu godzin i o świcie zaatakował wrogów oblegających Gibeon. Po natarciu Jozuego na nieprzyjaciół *Jahwe nappełnił ich strachem na sam*

---

⁷ J. S. SYNOWIEC, *Izrael opowiada swoje dzieje*, Kraków 1998, 75; tegoż autora, *Mojżesz i jego religia*, Kraków 1996; S. GADECKI, *Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu*, Gniezno 1992; S. GACEK, *Księga Jozuego*, Tarnów 1993; tegoż autora, *Autor Księgi Jozuego*, RBL 37 (1984), 35-41.

⁸ Gibeon to dzisiejsza El-Dżib, osiem kilometrów na północny zachód od Jerozolimy.

⁹ Joz 7,10-14; zob. J. KUDASIEWICZ, *Biblia. Historia. Nauka*, Kraków 1978, 49-52.

widok Izraela i zadał im wielką klęskę pod Gibeonem (Joz 10,10). W końcowej scenie bitwy autor biblijny jeszcze raz podkreśla pomoc Jahwe: *Jahwe zrzucił na nich z nieba ogromne kamienie aż do rzeki, tak, że wyginęli. I więcej ich zmarło wskutek kamieni gradowych, niż ich zginęło od miecza synów Izraela (Joz 10,11)*¹⁰.

Relacja biblijna o zwycięskiej bitwie Izraela z koalicją pięciu królów amoryckich (Joz 10,5) kończy się poetyckim dodatkiem o zatrzymaniu słońca i księżyca¹¹: *Aż pomścił się lud nad swymi wrogami (Joz 10,13)*. Wzmianka o zatrzymaniu słońca i księżyca (cytat z „Księgi Sprawiedliwego”¹², starożytnej pieśni patriotycznej) jest poetyckim upiększeniem zwycięstwa opisanego w Joz 10,7-11¹³. Wzmianka ta w intencji autora biblijnego ma być przykładem boskiej interwencji po stronie Izraela. Słońce zatrzymało się, aby wydłużyć dzień i umożliwić Izraelitom zniszczenie całkowite wrogów¹⁴.

Archeologia nie potwierdza również i tej biblijnej relacji o bitwie pod Gibeonem¹⁵. Autor biblijny opisał ją z perspektywy współczesnych mu realiów. Niektórzy autorzy uważają, że miał on na myśli nie tyle wojny króla Jozjasza, ile bitwę Dawida z Filistynami, prawie w tym samym miejscu. Opowieść o Gibeonitach i bitwie Jozuego jest, jak uważa R. M. Sheldon¹⁶ - „pozornie realistyczna, jednak opisany tu epizod jest fikcją nie mającą nic wspólnego z późną epoką brązu”.

Ostatnim etapem podbojów Jozuego była Galilea. Naprzeciw wojskom Jozuego stanęli sprzymierzeni królowie północnej Palestyny na czele z Jabinem, królem Chasoru (Joz 11,1-5). Bitwa rozegrała się u wód Merom. Na niekorzyść Jozuego przemawiał fakt, że wojska kananejskie dysponowały bardzo nowoczesnym, jak na owe czasy sprzętem - oddziałami rydwanów: *Wyruszyli oni z całym swym wojskiem, ludem mnogim jak piasek na wybrzeżu morza i z olbrzymią ilością koni i rydwanów (Joz 11,4)*. Dla Izraelitów jedyną szansą zwycięstwa była szybkość i dobry wywiad, dzięki któremu Jozue mógł wykorzystać element zaskoczenia. Gdy Kananejczycy szykowali się dopiero do ataku, wojsko Jozuego rozpoczęło uderzenie. Zarówno czas, jak i miejsce ataku przesądziły o wyniku bitwy: wybrane przez Jozuego miejsce nie nadawało się do tego, by Kananejczycy mogli użyć rydwanów - co więcej, stanowiły one raczej obciążenie. Autor biblijny dołącza listę zwyciężonych królów, władców ziem na wschód i na zachód od Jordanu (Joz 11,15 - 12,24).

Po zwycięskiej bitwie Jozue przystąpił do zdobycia Chasoru (Joz 11,10-12) i innych miast północnej Palestyny (Joz 11,13-14). O ile jednak Chasor zostało całkowicie

¹⁰ R. M. Sheldon (*Szpiedzy...*, s. 58) podaje, że podczas ucieczki Amoryci zostali obrzuceni kamieniami przez mieszkańców Gibeonu; być może była to burza gradowa, zjawisko nierzadkie w górach Judei.

¹¹ J. DE FRAINE, "De miracolo solari Josue", VD, 28 (1950), 227-236.

¹² A. TRONINA, "Księga Jaśar i jej ślady w Biblii Hebrajskiej", RBL 40 (1987), 186-190.

¹³ Podobnie kantyku Mojżesza (Wj 15) jest przedstawione w formie poetyckiej to, co w sposób epicki zostało opisane w Wj 14, a w Sdz 5(=Pieśń Debory) to, co opisuje Sdz 4.

¹⁴ Opis wykazuje pewne podobieństwo do bitwy Saula z Filistynami w 1 Sm 14, gdzie Saul zabrania swoim ludziom jeść i pić przed zakończeniem walk. W pierwszym przypadku dzień zostaje wydłużony przez Boga, w drugim – bitwa zostaje wydłużona przez ludzi.

¹⁵ J. S. SYNOWIEC, *Izrael opowiada swoje dzieje*, dz. cyt., 89-91.

¹⁶ R. M. SHELDON, *Szpiedzy*, dz. cyt., 59.

zniszczone, to miasta te nie zostały spalone; mieszkańcy zostali zabici, a ich dobytek *Izraelici podzielili pomiędzy siebie* (Joz 11,14). W zakończeniu opowieści (Joz 11,16-12,23) autor biblijny przedstawia pokonanie pozostałych królów kananejskich dodając: *Pokonano wszystkich królów razem trzydziestu jeden* (Joz 12,24). Również opis pokonania królów północnej Palestyna pokazuje, że zarówno prowadzenie wojny, jaki i odniesione zwycięstwa wynikały ze szczegółowego rozeznania sił i planów nieprzyjaciół (aspekt historyczny) oraz (aspekt teologiczny) - z nakazu i opieki Jahwe: *Taki był zamiar Jahwe... jak rozkazał Jahwe* (Joz 12,20).

Opis podboju Galilei również nosi znamiona późniejszej redakcji. To, że autor biblijny wymienia Chasor jako miasto przewodzące antyizraelskiemu sojuszowi wynika prawdopodobnie z historycznej pamięci o prymacie tego miasta-państwa wśród innych miast kananejskich. Ze źródeł archeologicznych wynika, że zniszczenie Chasor i innych miast trwało dłużej niż stulecie, a przyczyny mogły być różne, takie jak najazd czy konflikty wewnętrzne. Nie było to jednak dzieło dokonane podczas jednej tylko kampanii wojennej.

Po zakończeniu kampanii wojennych Jozuego rozpoczyna się druga część Księgi Jozuego, która opowiada o podziale dopiero co zdobytej ziemi. Ziemia należy do całego Izraela, zanim należeć będzie do poszczególnych pokoleń: „I chociaż zostanie podzielona, to jednak powinna przeważać nad podziałem, nawet jeśli jest on konieczny ze względów organizacyjnych”¹⁷.

Trzeba jednak pamiętać, że wbrew temu, co mówią rozdziały 11 i 12 Księgi Jozuego, w czasach podboju Kanaanu Izraelici nie zdołali zawładnąć całym terytorium tego kraju. Ta sama Księga szczerze przyznaje, że nie zdobyli Jerozolimy (Joz 15,63), Aszdotu, Gatu i Ekronu (Joz 13,2n). Z Księgi Jozuego dowiadujemy się natomiast, że Kananejczycy utrzymali się w takich miastach jak Megiddo, Dor, Betszean, Gezer, Jibleam, Akko, Afik, Bet-Anat, Rechab i inne (Sdz 1,27-36).

2. Interpretacja kampanii wojennych Jozuego

Zasadniczy problem, jaki pojawia się przy analizie wypraw wojennych Jozuego - problem uzgodnienia danych archeologicznych z historią - sprowadza się do pytania o to, jak właściwie interpretować teksty biblijne w dziedzinie historycznej. Otóż, przystępując do analizy takich tekstów trzeba pamiętać, że Biblia jest Słowem Bożym, a nie relacją historyczną. Wartość historyczna poszczególnych wydarzeń ma dla autora biblijnego znaczenie drugorzędne - czymś istotnym jest tendencja teologiczna, to jest pouczenie religijne. Tej tendencji jest podporządkowana relacja o danym wydarzeniu. Teologia i historia są ze sobą ściśle związane. Nawet wtedy, gdy autor biblijny opisuje prawdziwe wydarzenie historyczne, czymś drugorzędnym są dla niego realia historyczne (daty, miejsca, chronologia) - interesuje go przede wszystkim wymowa teologiczna wydarzenia, jego sens religijny¹⁸. Autorzy biblijni nie starali się, by ich opis

¹⁷ M. N. PUERTO, *Księga Jozuego...*, dz. cyt., 83.

¹⁸ Por. J. FRANKOWSKI, "Trudności historyczne Pisma świętego a rodzaje literackie", *Znak* 21(1969), 1350-1372.

działań wojennych czy dokonujących się pod ich wpływem zmian historycznych był obiektywny, szczegółowy, zgodny z faktami. Inaczej mówiąc, opowiadali dane historie nie dlatego, że się wydarzyły i że wyglądały historycznie tak a nie inaczej, lecz po to, by ze względu na aktualną potrzebę pokrzepić i wzbudzić nadzieję i zaufanie do opieki Bożej nad ludem wybranym w całej jego historii. Oznacza to, że historia jest dla autora biblijnego tylko środkiem wyrażania prawd religijnych, co nie oznacza, że jest dla niego środkiem całkowicie zmyśloną; trzeba pamiętać, że często biblijne dane etnograficzne, polityczne, kulturowe i religijne są całkowicie zgodne z dokumentami pozabiblijnymi¹⁹, ale nawet wtedy istotny dla autora biblijnego jest sens wychowawczy, budujący, religijny danego wydarzenia. Stąd w Biblii często prawdziwe fakty historyczne autor upiększa dodatkami zmyślonymi. I dlatego na przykład wyjście plemion izraelskich (lub raczej ich części) z Egiptu jest faktem historycznym, ale szczegół, że wody morza rozstały się i utworzyły jakoby jeden mur po obu stronach tak, że Izraelici przeszli suchą stopą, oceniamy jako dodatek literacki upiększający zdarzenia pochodząc od późniejszego redaktora. Nieraz opowiadanie historyczne jest przedstawione w formie przypowieści, jak na przykład w tekście 2 Sm 12,1-5, gdzie karygodny uczynek Dawida z Uriaszem i jego żoną jest przedstawiony jako opowieść o bogaczu i biedaku. Innym razem fakt historyczny jest przedstawiony pod postacią innego obrazu biblijnego; na przykład upadek króla Tyru przedstawiony jest za pomocą opisu obrazu rajy i wygnania z niego (Ez 28,13-16).

Takie rozumienie biblijnych relacji historycznych pozwala właściwie rozumieć również treść Księgi Jozuego, w tym szczególnie opisów podboju Kanaanu. Historycznym tłem tekstów o podboju Kanaanu są polityczne i wojskowe realia epoki historycznej o wiele późniejszej, dokładnie wieku VII przed Chr. Plan podboju Kanaanu przez Jozuego odpowiada mianowicie historycznym realiom właśnie tego wieku, a cele terytorialnych zdobyczy Jozuego okazują się niemal tożsame z celami króla Jozjasza. Wybór poszczególnych opowieści podyktowany był nie tylko faktem, że dotyczyły zdobycia konkretnych miast czy miejsc, lecz także - a może nawet przede wszystkim - tym, że stanowiły klasyczny przykład sukcesów odniesionych dzięki działaniom wywiadu oraz nakazom i pomocy Jahwe. Ta tendencja tłumaczy, dlaczego licznie słabszy zwycięża raz za razem potężniejszego przeciwnika, historia jest tu podporządkowana doktrynie teologicznej; realne czynniki wojenne (uzbrojenie, liczba żołnierzy itd.) są nieistotne. W rzeczywistości, jak wiemy, zajmowanie Kanaanu było procesem długotrwałym, a był to nie tylko podbój, lecz także pokojowa infiltracja, stopniowa instalacja pokoleń izraelskich na nowych terenach. Trzeba też uwzględnić fakt, że gdy niektóre pokolenia izraelskie przybywały do Kanaanu, zastały tam plemiona, które już wcześniej znajdowały się w tym kraju i były z nimi zaprzyjaźnione²⁰.

Ponieważ opisy poszczególnych Kampanii Jozuego relacjonują podobny przebieg tychże kampanii, w egzegezie mówi się o występowaniu w Biblii odrębnego gatunku literackiego w postaci „raportu szpiegowskiego”²¹, którego celem było zdobycie infor-

¹⁹ T. BRZEGOWY, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1996, 34.

²⁰ Zob. J. WARZECHA, "Początki Izraela", STV 32(1994), 155-159; R. KRAWCZYK, "Historyczne początki starożytnego Izraela", *Forum Teologiczne* 3(2002), 7-12.

²¹ R. M. SHELDON, *Szpiedzy...*, dz. cyt., 63.

macji o miejscu koncentracji wrogich wojsk, o ich sposobie walki, rozlokowaniu oddziałów i zamiarach. W Biblii łatwo zauważyć, że niemal każdy konflikt zbrojny był poprzedzony rozpoznaniem. Widać to nie tylko w opisach wypraw wojennych Jozuego, ale także w innych księgach biblijnych. Mojżesz wysłał szpiegów do Kanaanu, a gdy ocena okazała się dla Izraela niepomysłna, Izraelitów ogarnął strach (Lb 13,1; 21,32; Pwt 1,22-25). Inne teksty biblijne przynoszą wiadomości o tym, że trafne rozpoznanie umożliwiło zaskoczenie wrogów i przynosiło zwycięstwo (Sdz 7,10-11; 1 Sm 26,6-7), zaś błędne rozpoznanie przynosiło klęskę (Joz 7,3). W Lb 13,1 Mojżesz posyła dwunastu szpiegów z inicjatywy samego Jahwe: *Poslij ludzi, aby zbadali kraj Kanaan, który chcą dać synom Izraela*. W tekście Pwt 1,22 ludzie proszą Mojżesza o wysłanie szpiegów: *Wyślijmy mężów przed sobą dla zbadania kraju i poznania drogi, którą mamy iść oraz miast, do których mamy wkroczyć*. Mojżesz posyłał szpiegów jeszcze trzykrotnie, częściowo w celach dyplomatycznych do króla Edomu (Lb 20,14), do króla Amorytów Sichona (Lb 21,21) oraz celem zbadania wsi Jazer (Lb 21,32). Plemię Dana posłało pięciu szpiegów, aby *przeszukiwali i badali ziemię*... *gdyż aż do tego dnia nie została mu wydzielona ziemia wśród pokoleń izraelskich* (Sdz 18,1-2). Najpełniejszy obraz tego rodzaju literackiego pojawia się w analizowanych przez nas tekstach o Rachab. Jedną grupę reprezentuje tam król Jerycha, który zostaje zgładzony przez najeźdźców, podczas gdy grupa, którą reprezentuje Rachab, wita najeźdźców, a ci darują jej życie. Dla pokazania, w jaki sposób Izrael wkroczył do Kanaanu, autor biblijny posłużył się pewnym schematem polegającym na podzieleniu najazdu według trzech głównych kierunków ataku: na południe (Jerycho), do centrum Kanaanu (Aj) i na północ (Chasor). Wszystko to wskazuje na pewną idealizację, na pewien wzorzec ideologiczny służący przekonaniu, że Kanaan jest dziedzictwem należnym Izraelowi zdobytym drogą podboju. Literackim gatunkiem służącym do przekazania tego przekonania i do jego realizacji jest raport szpiegowski.

THE CONQUEST OF CANAAN IN THE LIGHT OF THE BOOK OF JOSHUA HISTORY AND FAITH

Summary

In the Bible, Joshua is presented as the "second" Moses. The biblical author presents the person and the work of Joshua using Moses as a model: Joshua is to finish the work of Moses, i.e. take possession of the Promised Land for Israel.

The fulfillment of God's order is described in the first part of the Book of Joshua (1:1-12:24): First, Joshua captures Jericho, followed by other cities and areas of the Promised Land. This is the part of the Book of Joshua that this paper is concerned with. Descriptions of the takings of individual cities and areas of Canaan have hallmarks of historic texts; they contain names, numbers, the course of military operations and their results. However, archaeological research does not confirm the instant conquest of Canaan by the Israelites in the 13th century, described in biblical texts. Thus, most researchers and exegetes reject a literal interpretation of biblical texts about the conquest of Canaan since they are of the opinion that these texts were written much later than the

actual events described by them. How should this discrepancy between the biblical descriptions and the opinions of researchers based on the results of archaeological research and exegetic analyses be interpreted? To answer this question, the author of this paper first analyzes the main military campaigns led by Joshua (I), and then attempts to interpret them in the light of archaeological data (II).